

Výchova a vzdělávání v orientálních despotiích a antice

Michal Šimáně

simane@mail.muni.cz

Ústav pedagogických věd

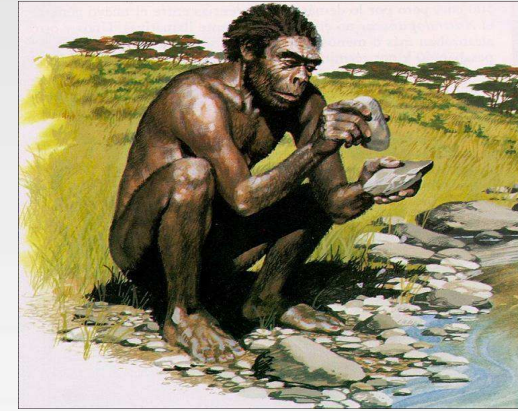
Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

www.phil.muni.cz/wupv



Pravěk

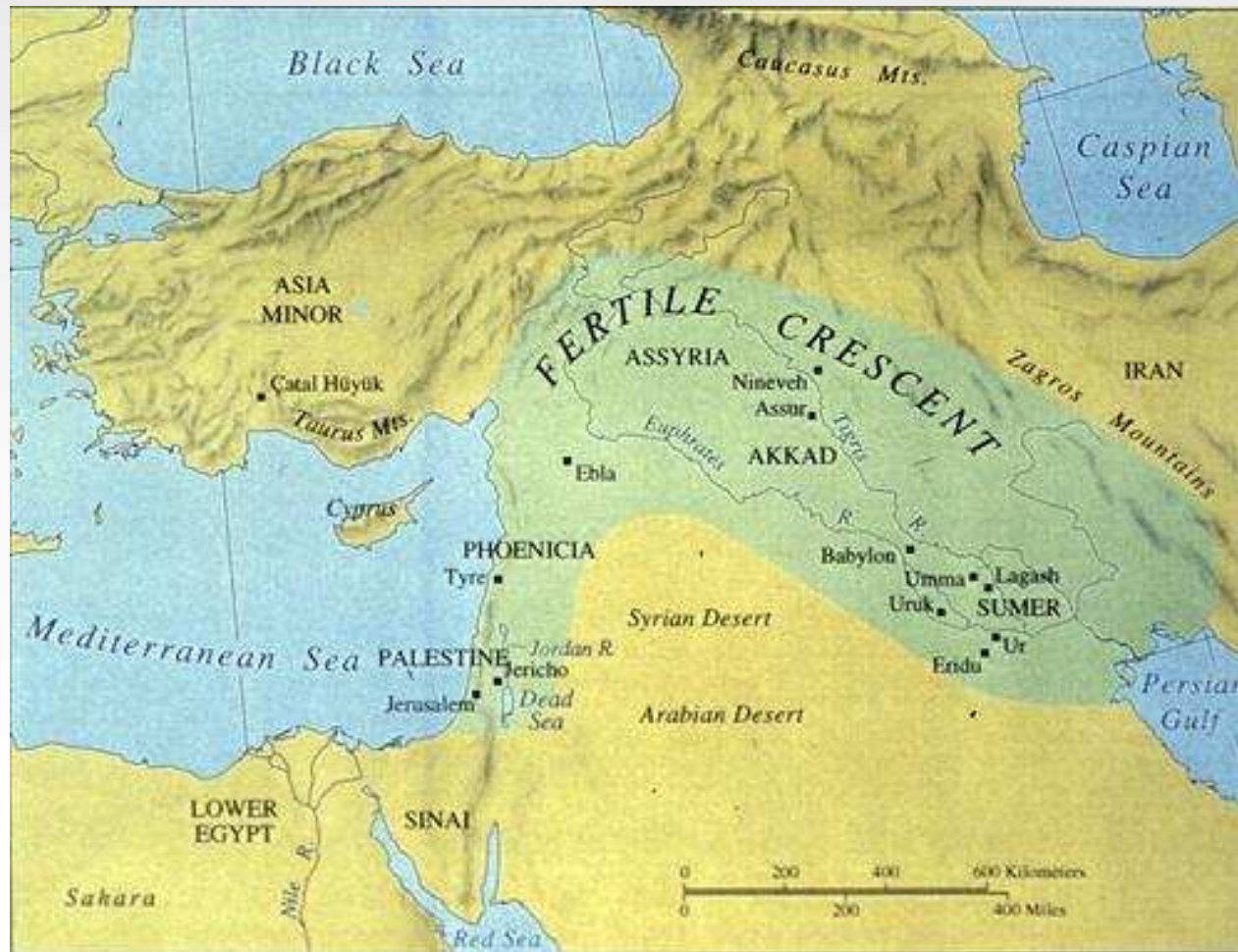
- Osvojování dovedností dospělých.
 - Výchova všestranná prostřednictvím nápodoby.
 - Zpočátku jednotná – stejná pro chlapce i dívky.
-



- Dokladem pouze archeologické vykopávky.



Orientální despocie



Počátek 3. tisíciletí př. Kr.

Orientální despotie

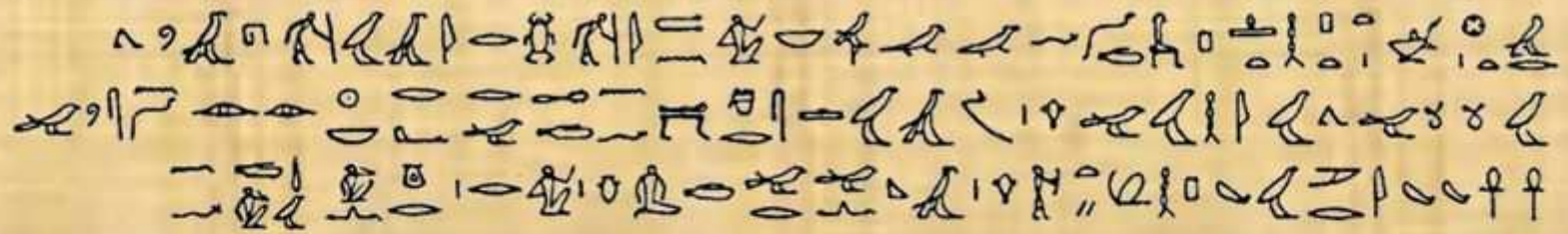
■ Mezopotámie

- kultura písařů
- školy pouze pro potomky příslušníků nejvyšších vrstev
- Vzdělání = nejdůležitější prostředek moci

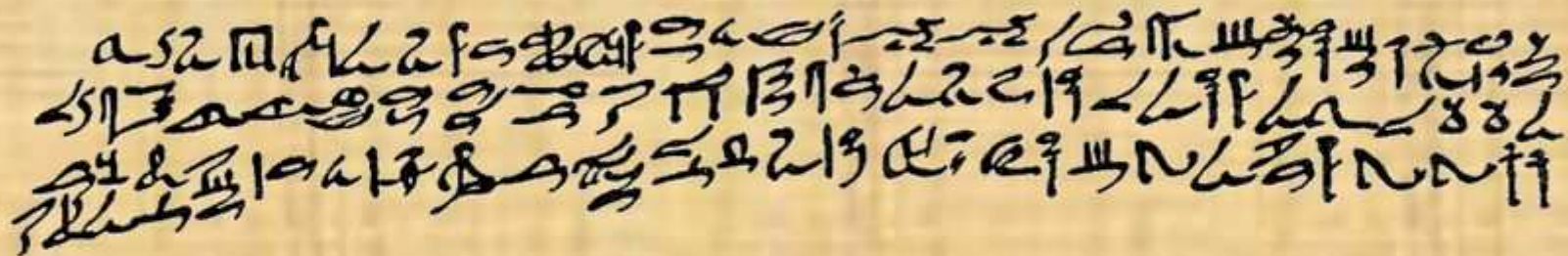
■ Egypt

- Podobné jako v Mezopotámii
- Úplné vzdělání pouze pro kněží a vladaře
- Znalost čtení a psaní ovšem rozšířena i v nižších vrstvách
- Cílem výchovy: úcta k pravdě a řádu
- Důraz kladen na pamětní učení (memorování „svatých“ textů)

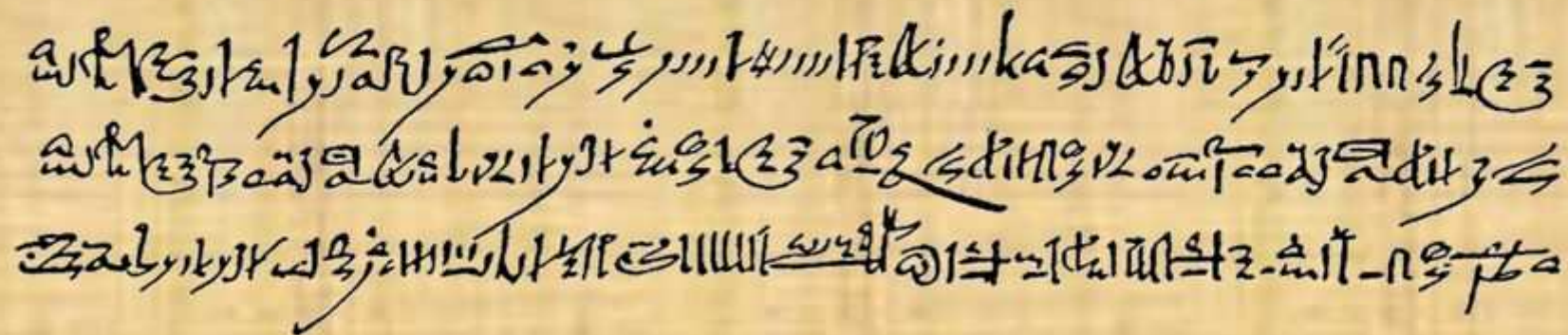
	3200 BCE	3000 BCE	2400 BCE	1000 BCE
sag 'head'				
gin 'to walk'				
šu 'hand'				
še 'barley'				
ninda 'bread'				
a 'water'				
ud 'clay'				
mušen 'bird'				



Hieroglyfické písmo – svaté písmo chrámů – 3 200 př. Kr.

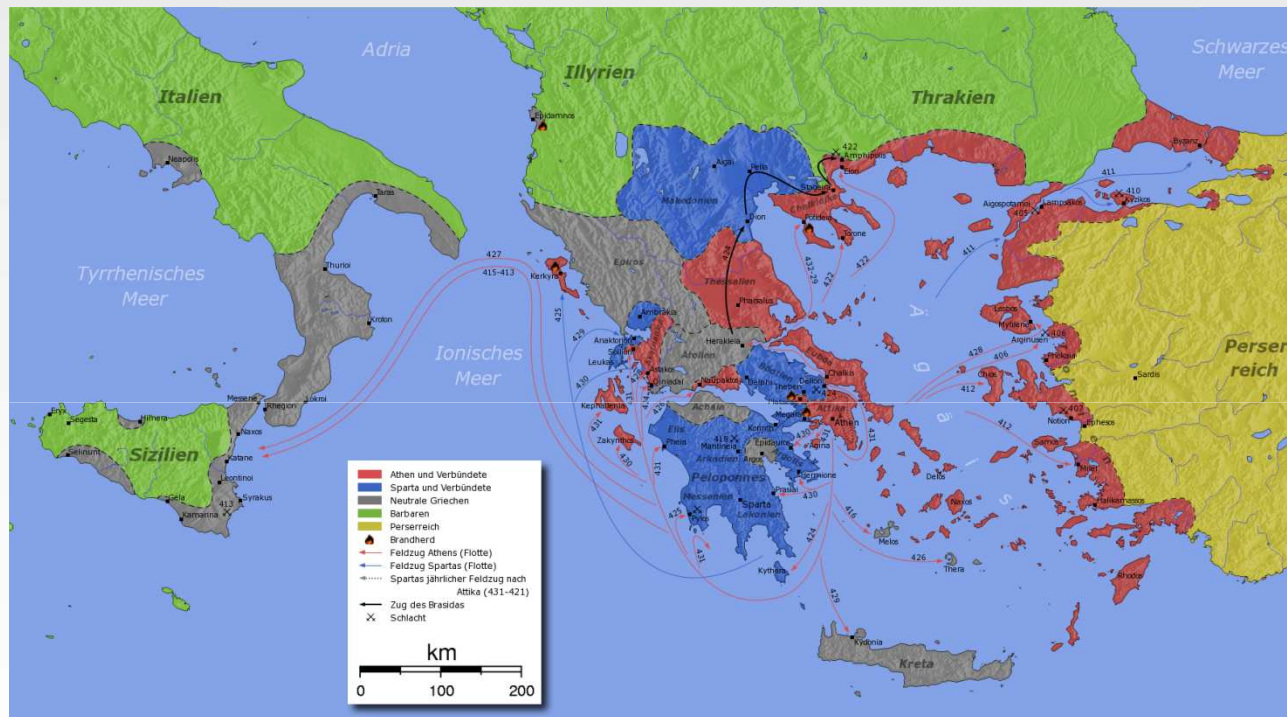


Hieratické písmo – kněžské písmo – 3 100 př. Kr.



Démotické písmo – lidové písmo – 8. st. př. Kr.

Výchova a vzdělávání v antickém Řecku



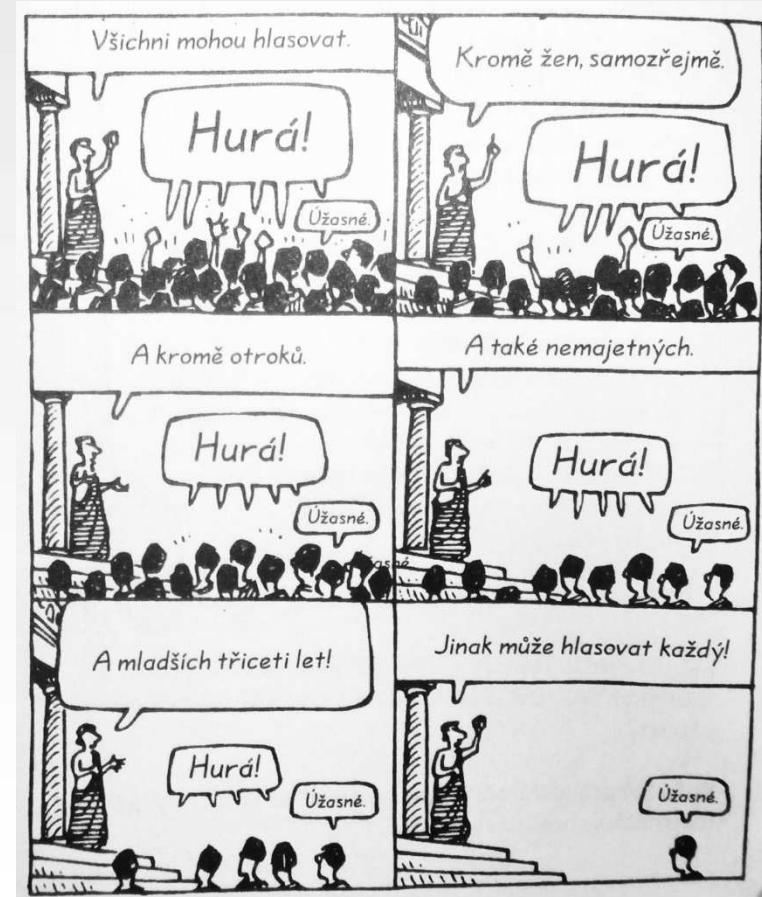
- **Řecko – perské války** (499-448 př. Kr.)
- **Periklovo Řecko** (461-429 př. Kr.) – *zlaté období řecké kultury* (Sokrates, Sofokles, Aischylos, Euripidés)
- **Peloponéská válka** (431-404 př. Kr.)
- **Alexandr Makedonský** (do r. 323 př. Kr.)
- **Dobytí Řecka Římem** (146 př. Kr.)

Rysy řecké výchovy a vzdělávání

- **Svoboda, nezávislost:**

- učení je tím lepší a plodnější, čím je svobodnější, nezávislejší

- Omezeno ovšem pouze na svobodné občany.
- Demokracie v Řecku = pojem relativní;
 - jsou z ní vyloučeni otroci, ženy, nemajetní atd. (Délös)



- **Naturalismus:** řecký člověk hledá cíl svého snažení především v životě ve zdejších
- **Racionalismus, intelektualismus:** rozvoj intelektu, rozvoj rozumu, učí myslet
- **Estetika:** velký význam estetiky v řecké výchově, vnímání krásna organickou součástí řecké výchovy

Hlavní směry řecké výchovy a vzdělávání

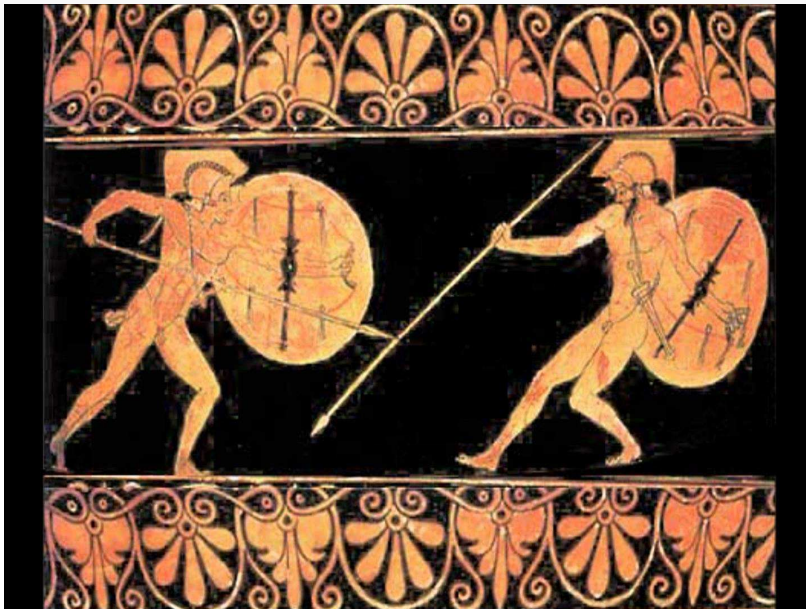
1. **gymnastické vzdělání** – cílem výcvik tělesný, zdrženlivost, sebeovládání (v gymnáziích, palestrách)



2. **músické vzdělání** – vzdělání ducha, vrcholí ve školách filozofických

■ Ilias & Odyssea

- Kultura bojovníků & kultura písařů (Achilles & Odysseus)



Výchova a vzdělávání ve Spartě



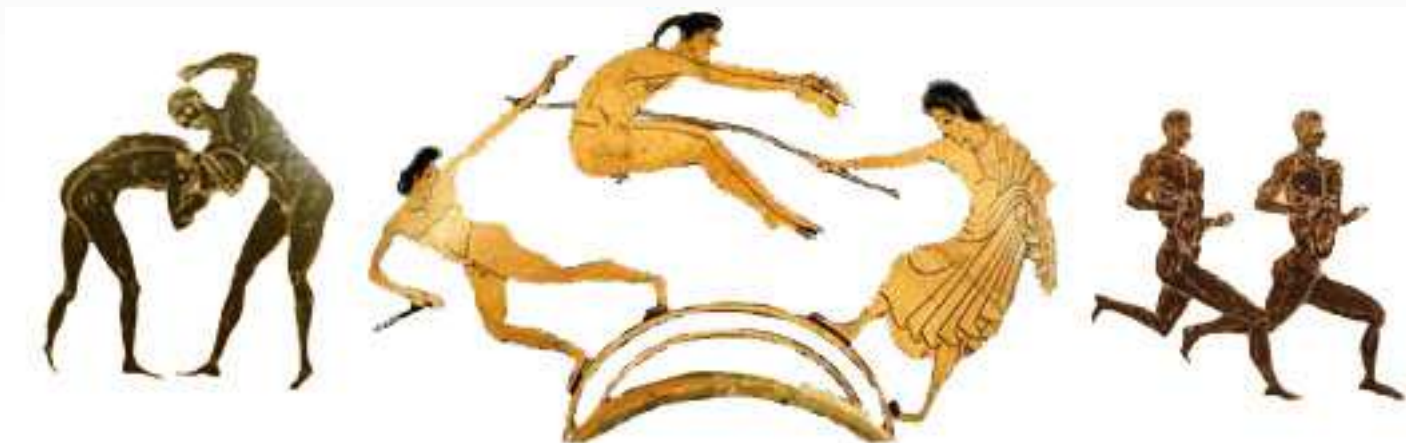
- Výchova a vzdělávání orientováno na **přípravu tvrdých, otužilých a nelítostných bojovníků a poslušných občanů.**
- **Jedinec pod státním dozorem** již od narození.
- **Těžiště výuky** bylo v tělesných cvičeních a vojenském výcviku.
 - Hudba, zpěv a tanec měly za úkol dodávat této výchově potřebnou bojovou náladu.

Čtení a psaní omezeno na minimum.

Organizace výchovy a vzdělávání

- **0-7 let:** rodina
- **7-18 let:** vých. státní, dítě přechází do vojenských cvičišť, zařazeno do tzv. il (houfů)

7-12 let: učili se střídmosti ve stravě, oblečení, bydlení, otužilost, tvrdé tresty, běh, skok do dálky, zápas, vrh oštěpem, diskem, zpěv+tanec, memorovali Homér. básně, zákony, čtení, psaní



Organizace výchovy a vzdělávání

- **12-15 let**
od 12 let tvrdší vých. mohli si přilepšovat krádežemi (nebyl-li chycen, byl pochválen)
- **15-18 let**
příprava pro boj, mohli se zúčastňovat hostin a poslouchat hovor mužů
- **Dívky** – podobný výcvik jako chlapci (disk, oštěp, běh, skok,...)



Organizace výchovy a vzdělávání

- **18-20 let:** *kryptie* – chlapci pobývali v přírodě (mimo společnost), opatrovali si sami prostředky k životu
- **20-30 let:** aktivní voják
- **30 let:** svobodný občan, mohl se ženit
- <https://youtu.be/Mo-QziDiznU>
- <http://youtu.be/jEItBM1dc9o>

Výchova a vzdělávání v Athénách



- **Cíl výchovy a vzdělávání:** harmonický rozvoj fyzické zdatnosti a estetické vytríbenosti s rozumovou a mravní vyspělostí

ideál krásy a dobra – **kalokagathia**

- vysoká úroveň vzdělání se týkala pouze mužů (svobodných občanů), postavení žen bylo horší než ve Spartě (povinnost starat se o rodinu).
- Velký význam připisován rodině, ale současně dochází i k rozvoji školního vzdělávání.

Organizace výchovy a vzdělávání

- **0-7 let:** výchova v rodině
- **7-14 let:** elementární vzdělávání
 - *Škola gramatická a kitharická* (jazykové vzdělání, znalosti počtů)
- **14-16 let:** škola zápasnická – *palaistra*
 - Cvičení v pětiboji
- **16-18 let:** *gymnázia*
- **18-20 let:** *efebie*
 - Příprava na vojenskou službu.



Sofisté

- **cíl výchovy a vzdělávání...**

... poskytování takové výchovy a vzdělávání, které není určeno pouze pro správu domácnosti, ale je i přípravou pro politickou kariéru

- Respektují a akcentují především osobnost, její síly a potřeby.

- Jde o soukromé školy.

- nižší: ústup gymnastiky před intelektuálním vzděláváním, geometrie, aritmetika, didaktická poezie, jemnější ráz výchovy
- vyšší: studium literatury po stránce formální gramatické, rétorické, dialektika, logika, technické znalosti, taktika, strategie

Alexandrie

- r. 312 zde založeno Ptolemaiem Filadelfem
Museum – ústav, kde se údajně 100 učenců věnovalo vědecké práci
- **zaměření výzkumů:** vznikla zde Ptolemaiova zeměměřná soustava, geografické a přírodovědné výzkumy Archimédes – zakládá statiku; matematika, geometrie, vznik 1. výkladů písma – formulují se zde principy prvotního křesťanství

Sedmero svobodných umění

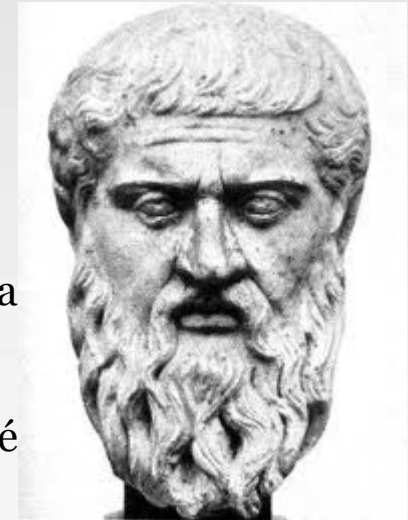
slučuje se 7 předmětů

- **nižší 3:** gramatika, rétorika, dialektika (středověké trivium)
- **vyšší 4:** aritmetika, geometrie, astronomie, musika (středověké kvadrivium)



Platón (428-348 př. Kr.)

- První soustavnější úvahy o výchově.
- Pro pedagogiku mají ze všech jeho dialogů největší význam jeho díla **Políteiá** (Ústava) & **Nomoi** (Zákony)
 - Oba se týkají vybudování ideální společenské soustavy, prosté nedokonalosti existující řecké společnosti.
- **Ústava**
 - Rozdělení občanů:
 - Řemeslníci a rolníci – vedeni k uměřenosti
 - Bojovníci – výchova ke statečnosti
 - Vládci – jejich ctností je moudrost

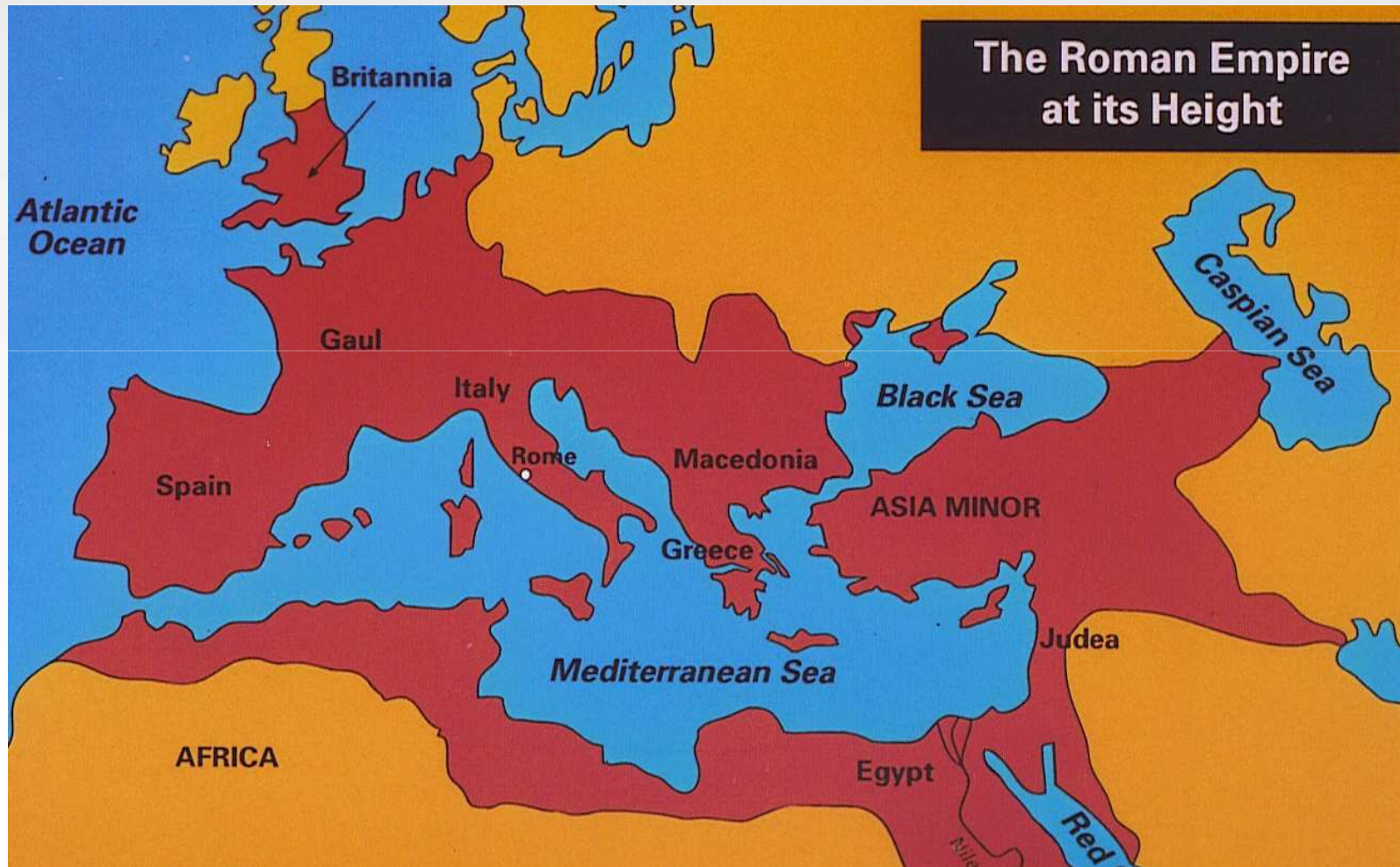


Platón (428-348 př. Kr.)

Rozčlenění výchovy a vzdělávání

- **narození – 6/7 let:** dítě ihned občan státu a ten se stará o výchovu – nikoli rodina, dítě nezná rodiče
- pohyb dítěti vlastní - tanec, hra (**tělesná výchova**)
- **duševní rozvoj:** četba bájí – prostředek mravní výchovy, ale nutná cenzura, pouze kladné příklady, jednoznačné
- raná specializace

Výchova a vzdělávání v antickém Římě



Charakter římské výchovy a vzdělávání

- praktičtější ráz
- řečnictví a právo
- tělesná výchova rovněž významná (zřetel k válečným potřebám)



▪ **rodina** zpočátku (před styky s Řeckem) **jediná „škola“**

▪ **cílem:** výchova v ctnostech shrnutých pod pojmem **virtus (mužnost)**

otec – učí praktickým obratnostem a TV,

matka – základní vzdělání chlapců i dívek – čtení, psaní, počty, zpěv
nábož. chorálů, memorování zákonů 12 desek

▪ **otec**+ostatní starší muži obstarávali i vojenskou výchovu

- Po dobytí Řecka v důsledku příchodu řeckých otroků vznikají první školy.

- Vznik školního systému:
 - 1) školy elementární
 - 2) školy gramatické
 - 3) školy řečnické

- Od 1. století po Kr. (za císaře Vespasiana) začínají být učitelé placeni státem = závislost na režimu.

- **7-12: elementární škola,**

obsah: čtení, psaní, počítání, ludus=hra, zákony 12 desek

- **12-16: vznikají vyšší školy (gramatické školy), zde vyučují grammatici (litterati), synové svobodných občanů studium literatury, hudba, geometrie, astronomie, základy filosofie**

- objevují se **řečnické školy**

obsah: filosofie, věda, kultura



Římské císařství a výchova

- **element. školy** zůstávají (neučili se zákonům 12 desek, učili se částem Odyssei)
- **gramatické školy** rozděleny – latinské ústavy a řecké ústavy



- **rétorské školy** – zůstávají vrcholem vzdělání, příprava pro veřejná a úřednická povolání;



Ale: ulpívalo příliš na vnější formě, hlavní slovní a stylová virtuosita, žáci se tu moc nevychovávali – pouze mechanicky osvojovali potřebné vědomosti a dovednosti;

- gymnastika upadla zcela – mládež se oslabil

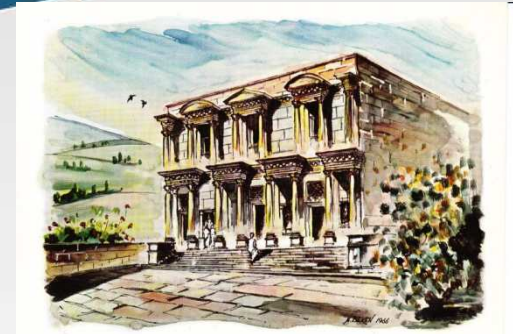


- **vyšší odborné školy**

zvláště právnické, lékařské, architektura, ... snad zárodek univerzit, roste počet vyšších úředníků, nejenom rétoři jsou potřeba, ale i další odborníci

Novinky

- zakládání knihoven
- stát začíná zvětšovat svůj vliv na školství - to umožněno také tím, že se římské rodiny se staraly o výchovu stále méně



císař **Vespasianus** (69-76 n.l.)

- systematická příprava římských správních úředníků
- vyplácel učitelům mzdu – závislost učitele na režimu
- první placený rétor Quintilianus

Marcus Fabius Quintilianus (35-100 po Kr.)

- Považován za nejvýznamnějšího římského pedagoga.
- Autor 12-ti svazkové knihy **Institutio oratoria** (Vzdělání řečníka)
- V roce 71 jmenován prvním veřejným, státem placeným, učitelem rétoriky
- Zastával stanovisko:
 - **„dobrý řečník musí být především dobrým člověkem“**
- Cílem veškeré výchovy by měla být mravní bezúhonnost člověka.
- Na etickém základě poté rozvíjet **všestranné vzdělávání.**



Marcus Fabius Quintilianus (35-100 po Kr.)

- Je zastáncem **veřejné školní výchovy**
 - Vede ke styku s dalšími lidmi a tedy k překonávání strachu před lidmi.
 - Žák má možnost porovnávat své výsledky s ostatními.
 - Má možnost utvářet trvalé přátelské svazky
- **učitel** by měl mít **smysl pro rozpoznání individuálních vlastností žáků**, aby se dovedl obejít bez užívání tělesných trestů
- **Mravní výchova** závisí na etických vlohách žáka, které se rozvíjejí návykem, cvičením a vhladem.
- Základní význam pro další rozvoj žáka mají i **dojmy, které si žák přinese z rodiny**

Literatura ke studiu

- Cipro, M. (1984). *Průvodce dějinami výchovy*. (1. vyd., 579 s.) Praha: Panorama.
- Štverák, V., & Kučera, Z. (1999). *Chrestomatie z dějin pedagogiky*. (1. vyd., 491 s.) V Praze: Karolinum.
- Jůva, V., & Jůva, V. (2007). *Stručné dějiny pedagogiky*. (6., rozš. vyd., 91 s.) Brno: Paido.

**Děkuji za
pozornost.**